

10. Slovanska, sama po sebi že velika zadruga, v kateri živijo veselo napredovaje mnoge krepke družine narodske, ki se pa ločijo med seboj po jeziku in po slovstvu, kajti jedinega ali vzajemnega jezika, žali Bog! doslej še nimamo Slovani.

Črtice iz botanične zgodovine.

(Fr. Kocbek.)

(Dalje.)

Prvo rastlinsko klasifikacijo napravil je v Rimu živeč profesor in papežev zdravnik Andrej Caesalpin († 1603). Ta je razredil vse rastline v drevja iz zelišča, a vsaki oddelek še razvrstil po plodu in cvetu. Za njim so razrejali rastline še drugi botaniki, namreč R. J. Camenarius, J. T. Tabernaemontanus in Pr. Alpinus, a vsi brez posebnega uspeha. V tem se pojavi l. 1694. z novim sestavom umni francoski botanik Josip Pitton de Tournefort, profesor botanike na botaničnem vrtu v Parizu. V svojem glasovitem delu: „Elémens de botanique“ (početki botanike) razčisti Tournefort óno zmedo, ki je doslej v botaniki vladala. Največja zasluga njegovega sestava je ta, da je vpeljal v rastlinstvo stroge pojme vrsti in rodov ali plemen. Ustanovivši ove pojme razredil je Tournefort vse rastline kakor njegovi predniki v drevesa in zelišča ter s tem pogreškom storil zopet umeten sestav. Pri vseh pogreških, katere je imel Tournefortovi sestav, bil je ipak prvi, ki je stal na čisto znanstvenem stališči. Rastline postale so učenjakom pregledne.

Leta 1708. umrl je Tournefort, leto dni pred njegovo smrtjo, tedaj l. 1707. dné 23. maja porodil se je pa véliki reformator prirodnih ved, Karol Linné, ki je sè svojim veleumom nadkrilil vse vrstnike svoje. Njegove zasluge za prirodne vede so takó ogromne, da je vsekakor umestno in vredno seznaniti se obširneje z njegovim življenjem.

Ko se je Linné narodil, bil je njegov oče protestantski župnijski pomočnik v Råshultu na Švedskem. Leto pozneje postane mu oče župnik v Stebrohultu, kjer si napravi vrt, kakeršnega ni bilo daleč okrog. Tù začne mladi Linné užé v šestem letu sam na svojo roko rastline vzgajati. Oče ga dá v šolo, da bi postal svečenik. Ali osoda spravila ga je na druge pote, odredila ga je za svečenika prirodnih ved, uprav takó kakor Tourneforta, katerega so tudi mislili roditelji v svečenika vzgojiti. Linné se je užé v ljudski šoli pečal le jedino z rastlinami, takó da je vse ostalo zanemarjal. Na gimnaziji učil se je poleg botanike še matematiko in fiziko, a z drugimi predmeti ni si glave ubijal, takó da so učitelji svetovali njegovemu očetu, naj ga dá učiti rajši krojaštva ali mizarstva. V tem zvé za mladega botanika zdravnik dr. Rothmann v Weniö, kateri ga vzame v svojo hišo, téši očeta veleč mu, če sin ni za propovednika, more postati dober zdravnik. Tù se spozná Linné s Tournefortovim sestavom ter dobí v roke Plinijeve prirodopisne spise. Zdad se Linnéju omili latinski jezik, kakor mu je bil ljub predmet, katerega se je učil iz Plinijevih knjig. Kmalu si prisvoji Linné oni priprost in jedrovit slog, v katerem je Plinij pisal; takó se izvrstno priučí latinskemu jeziku, kar mu je bilo pozneje na véliko korist.

Ostavivši gimnazijo, da odide na akademijo, dobil je zélo slabo spričevalo. S tem gre l. 1727. v Lund, kjer misli, da bode pri svojem rojaku, profesoru Humerusu, imel pribežališče. Ko je došel v Lund, ravno so zvonili vse zvonove. Vprašavši komu zvoné, zasliši, da ravnokar pokapajo Humerusa, vso njegovo nado. Od tega časa ni mogel Linné nikoli zvonjenja prenašati. Posredovanjem nekega znanca vzamejo ga na akademijo, kjer učeni profesor Stoebens kmalu spozná v njem sposobnega botanika in mar-

ljivega dijaka, ter ga vzame v svojo hišo. Pri vsem izobilji knjig in rastlin, ki jih je našel v hiši svojega pokrovitelja, odide ipak Linné l. 1729. v Upsalu, dobro vedé, da se bode tam več naučil v medicini in botaniki. Tù je bila namreč vélika knjižnica in lep botanični vrt. Linné se je tudi nadejal dobiti državno podporo. Ali v Upsali preganjala ga je vélika beda, takó da je leto dni pozneje sklenil vrniti se domov. Pred odhodom šel je še enkrat v botanični vrt. Baš v tem trenutku, ko je hotel odtrgati si cvetek, da ga v spomin seboj odnese, nagovori ga glasoviti protestantski bogoslovec Olaf Celsius. V tem razgovoru začudi se nad znanjem mladega botanika. Zvedevši za njegovo siromaštvo vzame ga v svojo hišo, kjer je sodeloval pri njegovem délu o biblijskih rastlinah (*Hierobstanicon*). Tù napiše Linné razpravo o razplodu rastlin, zaradi katere ga profesor botanike Olaf Rudbeck vzame v svojo hišo za odgojitelja svojih otrok. Ko je Rudbeck onemogel, prevzame Linné njegova predavanja. In tù si je stekel slavno imé, ki se je daleč po svetu širilo.

Leta 1732. potoval je Linné na troške kraljevskega društva znanosti v Upsali po Laplandiji. Dve leti pozneje moral je na akademiji v Upsali obstaviti svoja predavanja, ker je vlada zaukazala, da se nikdo ne sme pustiti do učiteljske stolice, dokler ni položil predpisanih izpitov. Ostavivši Upsalu gre na poziv okrajnega glavarja v norveške rudrike in po vrnitvi začel je v Falunu predavati o rudstvu. Razen predavanja bavil se je tudi še z zdravenjem ter si je prislužil mnogo denarja. Vender je Linné uvidel, da ne bode dolgo takó šlo, ako ne prepotuje innozemstva in ne položi doktorat iz medicine. V Falunu se zaročí s hčerjo mestnega zdravnika Moräus-a, odide l. 1735. v Holandijo, kjer je v Harderwyku istega leta postal doktorom medicine, izdávši o tej priložnosti učeno razpravo o mrzlici. V tem času bil je na vseučilišči v Leyden-u profesorom medicine glasoviti učenjak Herman Boerhave, h kateremu so prihajali dijaki iz vseh krajev sveta, pa tudi Linné gre tja. Tù izda l. 1735. svoje najglasovitejšo délo: „*systema naturae*“. V prvi izdaji bila je to mala knjižica, obsegajoča jedva 14 strani, a vender je bil v njej položen ves temelj njegove klasifikacije živih in mrtvih prirodnin. Vsi tri carstva: rastlinstvo, živalstvo in rudstvo našlo je tù mesto in to v takó lahko pregledni obliki, kakor to do tedaj nikdo ni izvedel. To délo presenetilo je ves učeni svet. Sam Boerhave, od katerega se pripoveduje, da je bil toliko s poslom obložen, da je sam car Peter Véliki moral čakati nekoliko ur, predno je mogel z njim govoriti, prosil je Linnéja, naj pride takoj k njemu, ko je zvedel za njegovo delo. Boerhave hotel je Linnéja pregovoriti, da bi za vedno ostal v Holandiji. Ali Linné odide v Amsterdam, kjer je vsled priporočanja po Boerhaveju postal zdravnik nenavadno bogatega mestnega načelnika G. Clifforta, kateri je imel zeló krasen in bogato urejen botanični vrt. Tù so rastle rastline iz južne Evrope, Azije, Afrike in Amerike. Tù je bila vélika knjižnica, a pred vsem jako darežljiva roka gospodarjeva. Linné je tù, kakor sam piše, živel kakor knez. V Amsterdamu dovrši Linné svoje délo o laplandskem rastlinstvu (*flora lapponia*). Da popolni Cliffortov vrt, podá se Linné na Angleško in dobí od Boerhaveja pripročilni list na glasovitega prirodoslovca Sloane-ja, kateri je osnoval „*Britisch museum*“, kateremu ni para na svetu. V tem listu piše Boerhave: „Linné, kateri ta list prnese, jedini je vreden, da vas vidi in da ga vi vidite. Kdor vaju oba vkup vidi, ta gláda dva moža, kakeršnih težko, da še je na svetu“. Na Angleškem preuči Linné vse glasovitejše botanične vrte ter se spozná s prvimi prirodoslovci, ki so ga jeli zeló spoštovati. Tedanji slavni profesor botanike na Oxfordskem vseučilišči Ivan Jakov Dillenius, ki ga je s prva hladno vzprejel, prosi ga, naj z njim zajedno živi in umerje. Vender Linné vrne se v Holandijo, kjer dovrši več botaničnih spisov kakor n. pr. *Hortus Cliffortianus*, *Genera plantarum*, *Critica botanica* itd.

Megleno podnebje v Holandiji ni prijalo Linnéjevemu zdravju, zato se odloči prehoditi Francosko in od tod povrniti se v Švedijo. Popred gre še v Leyden, da obiše svoje prijatelje in dobrotnike. Tù ga zopet zadrži profesor van Royen, ponujajoč mu vse ugodnosti, naj mu uredi botanični vrt in ga vpoti v svoj rastlinski sestav. Linné se ni n.ogel oteti temu pozivu. Zató odide šele sledeče leto 1738. v Pariz, kjer ga z obema rokama vzprejmeta slavna botanika Jussicu starejši in mlajši. Ko je bil enkrat pri akademičnem senatu navzoč, iznenadi ga h koncu seje vest, da je izbran dopisujočim članom akademije. Na Francoskem hoteli so ga z vso silo pridržati. Ali hrepenenje za domovino in zaročnico vleklo ga je nazaj. L. 1738. dojde zopet v Švedijo.

(Konec prihodnjic.)

Opis šolske občine Blagovica

v zemljepisnem, prirodopisnem in zgodovinskem oziru v korist metodiki domovinoslovnega pouka.

Sestavil **Fran Marolt.**

Tukaj se cesta nekoliko zakriví, naredí ovinek. Čegavo je to poslopje? Na katerej strani stoji? — Kaj stoji temu poslopju nasproti? Čegave so te svislí? Kam vodi steza za Vričkovim hlevom? — Na Golčáj. — Naredimo jo! Stezó zaznamovamo tako-le! (U. naredí.) S prva vodi pot, po katerej še lahko vozijo z vozom. Taka pot imenuje se kolovozna pot. Kako se zove taka pot? Nad Krivinovim lazom pa zavije ta pot na desno v Planjavo, jedna pa na levo. Od leve te kolovozne poti odcepi se steza, katera na Golčáj vodi. Ima mnogo ovinkov ter je precej strna.

Kaj je Golčáj? — Golčáj je hrib. — Znete, koliko je visok? — Ako bi merili, namerili bi ravno 674 m. — 674krat bi lahko ta-le m (kazaje) postavili jednega vrh družega, da bi bili enako visoko z goro Golčájem. Kaj vidimo na Golčáji? — Cerkev. — Kako se ta cerkev imenuje? — Komu je posvečena?

Ta cerkev je užé zeló, zeló stara! Čez 300 let je užé gori. Koliko zvonov je v zvoniku? — Dva zvonova: mali in véliki.

Mali zvon pripeljali so pred 364. leti od daleč — iz Laškega sem. Véliki zvon pa so dobili iz Blagoviške cerkve pred 50. leti.

Ljudje pa pripovedujejo, da Golčájska cerkev nekedaj ni tukaj stala. Ali mi zna kedo to pravljico ponoviti? (Učenci ponove pravljico, kojo so užé slišali.)

Sedaj prišli smo do mostú. Most zaznamovamo sledeče. (U. nariše.) Ako vidite tako (kazaje) večjo kljuko, kaj pomeni? Kateri potok teče pod tem mostom? Na katerej strani glavne ceste teče Rádomlja, predno pod tem mostom teče? — Kakih 20 korakov od mosta vódi od leve strani glavne ceste kolovozna pot. Kam? Ali je tidi tù kak mostič? Pri katerem potoku? — Pri Zlatenšici. — V kateri potok Zlatmšica teče? Kje je njeni iztok? Zaznamovajmo to kolovozno pot in mostič?

Kam pelje ta pot? Mimo katere hiše? Piskarjeva hiša je užé zeló stra. Pravijo, da je ta hiša najstareja v Blagovici. Čez 300 let pa je gotovo užé stara! Iekedaj bila je tù tudi gostilna.

Kaj je na desni, sprednji strani Piskarjeve hiše? — Znaménje. — Kakšno je to znaménje? Ali je leseno ali zidano? Zaznamovajmo, kje stoji! Pazite! Leseno znaménje zaznamujemo s križem. Naredimo! Kaj je tukaj? Čegava hiša stoji tù? Čaj je pred P. hišo? — Skedenj. — Zaznamovajmo ga! Proti kateri strani neba je obrnjen? Naredimo i mi tako! Kaj stoji skednju nasproti? — Hlev. — Kaj je vse tukaj? —